

Om utdelningar från dotterbolag i utlandet — Dags för en reform?

Av bankjuristen Nils-Georg Hornhammar.

Önskemålen om en unilateral reglering i den interna lagstiftningen för att undanröja s. k. internationell dubbelbeskattning är numera — delvis — tillgodosedda genom den möjlighet till generell avräkning av utländsk skatt som infördes med verkan fr. o. m. ingången av år 1967. Reglerna härom, §§ 24—28 i den statliga inkomstskatteförordningen, tillämpas nu för första gången av prövningsnämnderna; det är dessa som på ansökan av den skattskyldige har att som första instans, efter yttrande av intendent, besluta om avräkningen.

Det nya systemet — som kompletterar och samordnats med 1951 års regler om omkostnadsavdrag för utländsk skatt, enligt inte alltför enkla regler — innebär otvetydigt en väsentlig lättning i förhållande till tidigare ordning. Det står kvar att de avräkningsmöjligheter som bjuds inte är särskilt vidsträckta, om jämförelse görs med motsvarande institut i andra länder. Det principiella syftet med generella avräknings- eller credit of tax-regler, att helt undanröja dubbelbeskattningen av utlandsinkomster, blir i praktiken enligt de svenska bestämmelserna väsentligt modifierat, främst beroende på att gränserna för vilka skatter som får ingå i avräkningsförfarandet satts relativt snävt. Jag skall här inte uppehålla mig vid vilka faktiska och andra problem som uppkommer på grund av de begränsningar

och spärrar som nu lagts för den svenska interna avräkningen — eller agitera för en vidare omfattning av densamma. Den frågan är säkert inte mogen ännu, detta första tillämpningsår.¹⁾ För dagen är det tillfredsställande att konstatera att tillämpning av interna svenska avräkningsregler nu över huvud är möjlig. Behandlingen vid den svenska beskattningen av utlandsinkomster, i fall där bilaterala dubbelbeskattningsavtal saknas, är härigenom inte längre så uttalat ofördelaktig som den tidigare många gånger tett sig i jämförelse med andra länders system. I flertalet fall bör avräkningen medföra avlyftning av t. ex. utländska kupongskatteuttag av normal typ och storlek.

Utdelning från utländska dotterbolag kan bli kedjebesattad

Jag lämnar avräkningsförfarandet och pekar i stället på ett annat problem i den svenska skattebehandlingen av utlandsinkomster, som borde kunna lösas fristående från — och utan avvaktan på vidare erfarenheter av — avräkningsförfarandet: kedjebesattningen av utdel-

¹⁾ Krav på en liberalare reglering framfördes, utförligt motiverade, i ett flertal remissyttranden över utredningsförslaget; tills vidare erfarenheter nåtts ville departementschefen dock hålla på de begränsningar som förordats av dubbelbeskattningssakkunniga. Se prop. 127/1966, sid. 66 ff samt sid. 83—84.

ningar från vissa utländska dotterbolag.

Sammanlagt gäller följande. Utdelnings-skattefriheten i 54 §, 1 st. a) KL (tidigare 11 § Annell-förordningen) i avseende på ”icke-kapitalplaceringsaktier” gäller bara utdelningar på aktier (eller andelar) i *svenska* aktiebolag (eller ekonomiska föreningar). För att utdelningar från utlandet skall omfattas av skattefriheten fordras ett dubbelbeskattningsavtal och i detta en klausul med direkt hänvisning till den interna bestämmelsen. (Alternativt kan skattefrihet i Sverige uppkomma genom att man från svensk sida helt uppgivit beskattningsrätten till utdelningar till förmån för det andra landet.)

Sådana klausuler finns nu i praktiskt taget samtliga svenska avtal (där beskattningsrätten till utdelningar bibehållits) av innebörd alltså att utdelning från ett bolag i det andra landet skall vara fri från svensk skatt under samma förutsättningar som enligt svensk lag gäller i fråga om skattefrihet för utdelning mellan svenska bolag.

Men frånvaron av ett dubbelbeskattningsavtal — och därmed ev. klausulen — leder alltså till kedjebeskattning, hur kvalificerad ”icke-kapitalsplacerings-”, organisations- eller 100 % dotterbolagskaraktär det utländska aktieinnehavet än har. Det är självfallet att förhållandet är ägnat att starkt försvåra en investering, i många fall helt omöjliggöra den. Varför har då ingenting gjorts åt saken?

Tidigare överväganden

Frågan är naturligtvis inte ny. Den internationella kedjebeskattningen behandlades relativt utförligt redan av 1928 års bolagsskatteberedning (SOU 1931:40, sid. 144 ff). Principiellt ansåg beredning-

en att full skattefrihet för dotterbolagsutdelning från utlandet väl borde medges svenska industribolag, i överensstämmelse med den inhemska behandlingen. Man föreslog dock en kompromiss, dåmera redan använd i Holland: två tredjedelar av de utländska utdelningarna skulle vara fria, en tredjedel beskattningsbar. Å andra sidan skulle ingen skillnad göras mellan moderbolag som var industribolag, och sådana som var holdingbolag.

Bolagsskatteberedningens förslag granskades kritiskt — tjugo år senare — av den kommitté som i övrigt (i SOU 1950:35) utredde den vidgade avdragsrätten för utländska skatter. I en särskild promemoria, daterad 20 januari 1951, redovisade dessa sakkunniga — utan att lägga fram något eget förslag — vissa principiella synpunkter även på frågan om utländska aktieutdelningar.

Betänkligheter mot den av bolagsskatteutredningen föreslagna ordningen framfördes i främst följande hänseende:

”Om ett svenskt moderbolag har ett dotterbolag i utlandet, föreligga bl. a. vissa möjligheter att till dotterbolaget överföra vinst, som är hänförlig till moderbolagets rörelse, utan att vinsten blir föremål för beskattning i Sverige. Sådan överföring av vinst kan ske bl. a. genom en efter förhållandena avpassad vinstfördelning mellan moder- och dotterbolag. Ett svenskt exporterande moderbolag kan sålunda genom försäljning till underpris få viss del av vinsten å försålda produkter överflyttad till dotterbolaget. Vidare kan moderbolaget genom att giva dotterbolaget kostnadsfri service av skilda slag eller genom andra liknande transaktioner belasta sitt omkostnadskonto, under det att någon dylik belastning icke sker i dotterbolagets rörelse. Genom att debitera dotterbolaget lägre ränta än dotterbolaget borde erlagga å lån beviljade av moderbolaget kan även vinstöverflyttning äga rum.

Om moderbolaget icke hemtager vinst från dotterbolaget, är vinstöverföring, som sker på nu berörda sätt, skattemässigt lönande, när

bolagsskatten i dotterbolagets hemland är lägre än den svenska skatten å bolagsvinst. Skall den hos dotterbolaget redovisade vinsten åter hemtagas till moderbolaget, är däremot dylik vinstöverflyttning icke skattemässigt lönande, enär dels dotterbolaget vanligtvis blir inkomstbeskattat i sitt hemland, dels — om vinsten hemtages i form av aktieutdelning — kungsskatt i regel uttages i utlandet och dels moderbolaget enligt nu gällande regler får skatta för utdelningen. Frestelsen att genom felaktig vinstfördelning eller annan åtgärd till utlandet överföra vinst, som sedan åter skall hemtagas, är sålunda icke stor för närvarande, då hela den från dotterbolaget uppburna utdelningen blir beskattad i Sverige. Genomföres däremot bolagsskatteberedningens förslag, som föreskriver att endast en tredjedel av utdelning från utländska aktiebolag skall upptagas till beskattning i Sverige, blir lockelsen till missbruk i nämnda avseende betydligt större. Bolagsskatteberedningens förslag innebär sålunda att, då i utlandet utgående skatt icke uppgår till c:a 35 procent, det med gällande svenska skattesatser blir skattemässigt lönande att — i stället för att redovisa vinsten hos moderbolaget — söka överföra densamma utan svensk beskattning till dotterbolag i utlandet och sedan taga hem vinsten, som endast till en tredjedel beskattas här. Ehuru skatterna i utlandet i regel äro höga, finnes dock ett flertal länder, där skatt å utdelad aktiebolagsvinst icke uppgår till nu angivna höjd.”

Missbruk av detta slag kunde man enligt de sakkunniga stävja endast i flagranta fall genom tillämpning av dåvarande 43 § KL; bevisvärigheterna var för stora. Dessutom påpekades, att det i praktiken många gånger var mycket svårt, i vissa fall omöjligt att objektivt fastställa gränserna mellan vad som är vinstöverföring och vad som är riktig och skäligen debitering.

I utredningshänseende finns härutöver inte mycket att redovisa i frågan. Annellutredningen, 1960 års bolagsskattesakkunniga, lämnar den helt därefter, trots sitt i övrigt manifesterade intresse för

kedjebeskattnings effekter. Dubbelbeskattnings sakkunnigas insats på denna punkt begränsar sig i stort sett till citat ur den ovan angivna sakkunnigpromemorian av år 1951; något eget förslag eller ens någon egen uttalad synpunkt redovisar utredningen inte i sitt betänkande om Internationella Skattefrågor (SOU 1962: 59). Frågan om den interna behandlingen av aktieutdelningar från utlandet tycks här helt enkelt ha kommit bort, trots den anknytning den har till avräkningsförfarandet, och till inkomstöverflyttningarna enligt 43 § KL, som utredningen ställer förslag om. — Förhållandet påpekades av näringslivet i vissa remissyttranden över propositionen nr 127, 1966 (sid. 69) när utredningens förslag om avräkningsinstitutet fördes vidare till Riksdagen, men föranledde inget departementschefens uttalande.

Förekomsten av dubbelbeskattningsavtal har dämpat kritiken av kedjebeskattnings av utdelning från utländska dotterbolag

En anledning till att frågan under senare tid inte tagits fram till särskilt övervägande kan vara — och häri ligger väl också en invändning mot en reform — att Sverige ju har slutit, och sluter, så många dubbelbeskattningsavtal. Nätet är ju omfattande redan i dag och blir ju så småningom komplett, kan man mena; från svensk sida eftersätts inga ansträngningar att via avtal, med vederbörlig utdelningsklausul, lindra förekommande dubbel- eller kedjebeskattnings.

Dubbelbeskattningsavtal saknas med en del länder

Finansdepartementets avtalsexpert är värda all respekt för den nit och skicklighet de visar i sina förhandlingar, och i

försöken att få nya sådana till stånd. Listan på svenska dubbelbeskattningsavtal som hittills rots i hamn är imponerande, ansträngningarna som görs att utöka den beaktningensvärda. Faktum kan dock inte förnekas — många, många länder återstår att få uppgörelser med: Australien, Chile, Colombia, Filippinerna, Kenya, Malaysia, Mexico, Portugal, Singapore, Tanzania, Turkiet, Venezuela för att nu bara nämna dem med vilka man från svensk sida redan haft någon mer eller mindre positiv kontakt. Jag tror inte att jag här, för att belysa förhållandet, mot förteckningen på det trettiotal länder med vilka vi i dag har avtal behöver ställa en fullständig lista på ”icke-avtalsländer”. Det ideala tillståndet, dubbelbeskattningsavtal över hela linjen, kommer att låta vänta länge på sig, om det nu överhuvud går att någonsin förverkliga.

Till saken hör också att den svenska marknaden för avtal med utvecklingsländerna i dag måste antas vara betydligt mera hårdarbetad än den var för t. ex. bara några år sedan. Från svensk sida sluts inte längre, är det klart deklarerat, några avtal på s. k. exempt-basis, innebärande en reglering med stor tonvikt på beskattning i källstaten, d. v. s. den stat varifrån inkomsten härrör. Med användande av den metoden har Sverige i sina äldre dubbelbeskattningsavtal, med Indien, Pakistan, Argentina och flera andra länder, kunnat gå mycket långt i eftergifter och helt avstått från beskattning av vissa inkomster som uppkommit i det andra landet. Det var förhållandevis lätt att med löfte om sådan reglering väcka u-landets intresse för ett dubbelbeskattningsavtal.

Numera är det alltså påbjudet att våra svenska förhandlingsdelegater måste till-

lämpa credit of tax-mekanismen i alla avtalssammanhang. Innebörden härav är att Sverige, med mycket få undantag, bibehåller sig vid sin rätt att ta här bosatta till oinskränkt beskattning, oavsett skattepåföring av inkomst eller förmögenhet äger rum även i källstaten. I gengäld medges den här bosatte avräkning av den utländska skatten från den svenska på i princip samma sätt som enligt den nya interna avräkningen i icke-avtalsfallen.¹⁾ — Jag tror inte jag gissar alldeles fel om jag antar att bearbetningen av olika u-länders förhandlare med denna nya avtalsmetod kommer att bli betydligt mera krävande. Eftergifterna som Sverige kan tillåta sig till förmån för det andra landet blir inte alls längre lika uppenbara och enkelt mätbara för u-landsrepresentanterna.

Överhuvud bör man ha klart för sig att det även i normalfallet tar mycket lång tid att förhandla fram ett dubbelbeskattningsavtal. Bristande intresse — ofta också, i u-landsfallen, bristande skattetekniska kunskaper — hos motsidan gör många gånger redan initialskedet segt och långdraget. Även i fall där det från början finns ett spontant intresse för dubbelbeskattningsavtal kan under förhandlingens gång ofta uppkomma större eller mindre tvistefrågor, med långvariga standon som följd.²⁾

¹⁾ Men enligt liberalare regler: avräkning kan enligt avtalen dels ske även mot den svenska kommunalskatten, dels även omfatta skatt som eftergetts i det andra landet, i t. ex. investeringsfrämjande syfte.

²⁾ Exempel på besvärande dödlagen i avtalsdiskussionerna finns även utanför kretsen av rena u-länder: Sveriges förhandlingar med Australien inleddes år 1955 genom expertöverläggningar, som resulterade i principiell enighet om den tekniska utformningen av ett eventuellt avtal. Sedan kärvade det till sig på motsidan — trots upprepade svenska både officiella och privata påminnelser och underhandskontakter så gott som varje år under sextio-talet vilar förhandlingarna fortfarande.

Härtill skall läggas att våra trägna avtalsförhandlare har en mängd andra arbetsuppgifter, vid sidan av att försöka få igång och få avslut på förhandlingar med nya avtalspartners — revidering av redan ingångna avtal, arvsskatteuppgörelser m. m.

Det är alltså ingen bärande invändning att mot önskemålen om en unilateral åtgärd i den här behandlade utdelningskattefrågan ställa ett allmänt uttalande om att på sikt ordnar det sig ändå, genom nya dubbelbeskattningsavtal.

Vad kan det då finnas för andra tänkbara invändningar mot att i vår rätt införa en generell skattefrihet för utdelningar som ett svenskt industriföretag mottar från dotterbolag i utlandet?

Risk för missbruk?

Betänkligheterna från år 1951 — lockelsen till missbruk via vinstöverföring till utländskt dotterbolag för senare återförande som skattefri utdelning — kanske kvarstår. Men fanns det större praktiskt utrymme för sådant kvalificerat kringgående i industribolagen ens vid den tiden? — Farhågor av denna typ bottnar enligt min mening i en övertro på den fiffiga skatteplaneringens roll i bolagens handlande som väldigt lite motsvarar verkligheten. Prissättningsproblematiken t. ex. är, avancerad tax planning för utan, invecklad nog ur kommersiella och andra synpunkter för exportbolagen. Låga priser sätter man inte hur som helst — tullmyndigheterna i mottagarlandet granskar fakturorna kritiskt i syfte att uppdaga tullsmitning genom underdebitering, för att bara ta ett exempel.

I dag inryms dessutom i 43 § KL, efter de ändringar som genomfördes 1965 i avslutning till den nya lagstiftningen om

koncernbidrag, de effektivare möjligheter till fiskalt ingripande mot olika former av olovlig vinstöverföring som de sakkunniga 1951 saknade: det finns nu direkta bestämmelser även för överföring från svenska moderbolag till utländska dotterbolag; för omräkning av inkomsten krävs det inte längre att ”avsevärd” avvikelse från normal prissättning mellan fristående företag skall konstateras o. s. v.

Obilliga skattelättnader?

Tänk om utdelningen kommer från ett land som har låg (eller ingen!) intern bolagsskatt och dessutom kanske inte heller någon kupongskatt. Med hänsyn till sådana fall kan det väl inte vara riktigt, fiskalt sett, att medge generell skattefrihet i Sverige? Vet man över huvud taget riktigt vad man ger sig in på med en helt generell reglering? Det är väl bara genom dubbelbeskattningsavtalen och utredningarna som då görs som man får grepp om vad som beskattas och inte beskattas utanför Sverige, och hur man med anledning härav bör utforma behandlingen här?

1951 års sakkunniga uttryckte tankegången så här:

För att en skattelättnad av det här slaget skulle kunna medges borde krävas att inkomsten i vederbörande främmande stat vore föremål för en beskattning i stort sett likvärdig med den svenska. Detta följde av att anordningen vore motiverad endast för att förekomma obillig dubbelbeskattning och att sådan föreläge endast i den mån skatten, på grund av att inkomsten kommer från utlandet, bleve högre än den skulle ha blivit om motsvarande inkomst härflutit från Sverige.

Lämnar man därhän huruvida kravet

i sig är berättigat eller ej kan konstateras att detsamma inte är oförenligt med den skattefria utdelningsbehandling som det här gäller. Lösningar finns — för att få ett exempel kan man göra som på sin tid 1928 års bolagsskatteutredning, titta på Holland: holländska rörelsebolag är enligt nu gällande regler fritagna från skatt på utdelningar från annat bolag om det mottagande bolaget äger väsentlig del i det utdelande bolaget, i regel minst 25 % av aktiekapitalet. Beträffande utdelning från utländskt bolag gäller som förutsättning för skattefrihet dessutom att det utdelande bolaget skall vara skyldigt att erlägga bolagsskatt i hemviststaten som är jämförbar med den holländska bolagsskatten.

Det finns andra, och mera närliggande, exempel på tekniska grepp som kan nyttjas i sammanhanget. Det nya svensk-schweiziska dubbelbeskattningsavtalet, av år 1966, innehåller den sedvanliga klausulen med hänvisning till internregleringen mot kedjebeskattning, med följande tillägg (Artikel 25, § 5, andra meningen):

”Denna bestämmelse skall emellertid icke äga tillämpning med mindre det utbetalande bolagets inkomst huvudsakligen härrör, direkt eller indirekt, från annan verksamhet än förvaltning av värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom samt verksamheten bedrivs i Schweiz av det utbetalande bolaget eller av ett bolag i vilket det äger minst 25 procent av de aktier för vilka rösträtt må utövas.”

Här har alltså valts metoden att — på grund av i Schweiz existerande holdingbolagsförmåner — från skattefrihet utesluta utdelning från ett företag som visserligen har skatterättslig hemvist i Schweiz men utövar sin verksamhet i andra länder. För att utdelningsskattefrihet skall ifrågakomma i Sverige krävs att det schweiziska

utdelande bolaget är rörelsedrivande och att rörelsen utövas i Schweiz.¹⁾

I sak innebär denna reglering väl ingenting annat än ett indirekt krav på att det utdelande bolaget skall vara skyldigt att erlägga bolagsskatt i hemviststaten som är jämförbar, eller i stort sett likvärdig, med den svenska. Jämförbarheten är, nota bene, principiell — att den schweiziska rörelsebeskattningen sker till lägre sats än den svenska utesluter inte utdelningsskattefriheten i Sverige.

Tekniskt går det alltså, om man så vill, att komma till rätta med ”obilliga skatteförmåner”, ”icke avsedda skattelättnader”, eller vad man nu vill kalla det. Lösningarna som står till buds bör i sig också ge tillfredsställande garantier mot de tidigare behandlade riskerna för missbruk.

Sämre position vid förhandlingar om avtal?

För denna invändning finns ingen direkt referens till tidigare citerade äldre utredningar. Belägg för tankegången finns dock i vissa av dubbelbeskattnings-sakkunnigas resonemang i betänkandet Internationella Skattefrågor, t. ex. beträffande förslaget om införandet av en svensk kupongskatt på räntor till utlandet: det gäller att se till så man inte missar en ”point” vid förhandlingarna om dubbelbeskattningsavtal.

Låt oss alltså anta att någon på ansvarigt håll invänder följande: det är bättre för våra avtalsförhandlingar om vi till motparten kan säga, att mot den och

¹⁾ Bestämmelser med i princip samma innebörd har även intagits i det nya svensk-holländska avtalet, som trätt i kraft under januari 1969 genom SFS 1968: 771 (se Artikel 26, § 6).

den eftergiften från deras sida skulle vi kunna tänka oss att i gengäld t. ex. befria svenskt moderbolag från svensk skatt på utdelningar från dotterbolag etablerat hos dem. Detta befrämjar investeringslusten hos våra industribolag, vilket motparten tjänar på. Eller, i en annan version: eftersom vi saknar intern befrielsegrund är det nödvändigt, om det skall bli någon fart på svenska investeringar hos motparten, att ett dubbelbeskattningsavtal kommer till stånd.

Om resonemanget är väl i stort inte mer att säga än att det bör föranleda motparten till den naturliga undringen: borde det inte vara en sak för den svenske företagarens hemland att tillse att denne ej blir kedjebesattad, exempelvis genom unilaterala bestämmelser härom?

Och i denna undring måste man alltså enligt min mening instämma. Genomgången i det föregående av de tänkbara skälen mot en reform gör inte på något sätt anspråk på fullständighet. Men finns det verkligen några riktigt bärande invändningar mot att medge svenska rörelsedrivande moderbolag generell skattefrihet för utdelningar från utländska dotterbolag som också driver rörelse? Om den härovan sist listade invändningen, ev. sämre förhandlingsposition, kan tyckas väl enkel och långsökt — för det är den väl, herrar avtalsförhandlare? — får detta i sig illustrera skrivarens uppfattning: svaret är nej.

Utländska förebilder

Det är ingen stor och besvärlig lagstiftningsfråga det här gäller. Exempel

på ganska enkla lösningar finns i andra länder även vid sidan av Holland, nämligen t. ex. Canada och Norge, som alltså erbjuder sina utlandsverksamma bolag bättre konkurrensmöjlighet i sammanhanget än Sverige gör.

En reform är angelägen

Skälen för en svensk intern reform har här måst nästan helt lämnas därhän. För bolagen som drabbas av kedjeskattningen, och det är många nu med de allt viktigare nya u-landsmarknaderna, känns den synnerligen angelägen. Nuvarande ordning försvårar i många fall starkt utlandsinvesteringarna, lindringen som kan erhållas via dubbelbeskattningsavtal syns slumpvis och delvis opåräknelig.

”Det torde numera stå klart att den lindring i internationell dubbelbeskattning som kan medges genom hittills vidtagna interna åtgärder inte är tillräcklig. Ökade insatser i främmande länder av svenska enskilda personer och företag gör det angeläget att ytterligare minska verkningarna av mellanstatlig dubbelbeskattning.”

Finansministern åsyftade inte skattefrihet för utdelning från dotterbolag i utlandet, när han gjorde det citerade uttalandet (Prop. 127/1966, sid. 82). Detta utgjorde i stället grundmotiveringen för förslaget att medge avräkning för utländsk skatt. Men det var en bra motivering — den kan användas även för det som man glömde åtgärda eller ens närmare utreda: den eftersläpande kedjeskattningen hos svenska moderbolag av utdelningar från utländska dotterbolag bör avskaffas.